

KSZTAŁTOWANIE SIĘ POKROJU KONIA MAZURSKIEGO W LATACH POWOJENNYCH

Anna Grajewska-Houszka, Zygmunt Sobczak

Instytut Hodowli i Technologii Produkcji Zwierzęcej, AR Wrocław

W latach 1947-1951 w ramach działalności Państwowych Zakładów Chowu Koni powstało 5 stadnin koni mazurskich (wschodnio-pruskich) w woj. olsztyńskim. Z rejonu mazurskiego zebrano wtedy około 500 klaczy i kilkanaście ogierów.

Jako pierwsze powstały w 1947 r. Liski [1]. Kierowano tam głównie najlepsze klacze z rodowodami. Zadaniem tej stadniny było kontynuowanie hodowli koni wschodniopruskich oraz produkcja ogierów dla pozostałych stadnin. Następną stadniną powstałą w tym samym roku była Rieczna, która otrzymała najlepsze klacze bez rodowodów.

W 1950 r. powstały trzy dalsze stadniny: Plękity, Warniki (zlikwidowane w 1971 r.) oraz Kadyny. Stadniny te dostały klacze II i III klasy, przeważnie bez rodowodów (tylko z palonymi piętnami). Zadaniem tych stadnin była produkcja ogierów dla stad i materiału żeńskiego na remont własny. W 1948 r. postanowiono nazwać konia wschodniopruskiego koniem mazurskim oraz kontynuować jego hodowlę na Mazurach, w tym samym środowisku w jakim został on stworzony.

W 1953 r. zmierzono całe pogłowie klaczy w stadninach mazurskich, a z uzyskanych pomiarów wyliczono odpowiednie indeksy. Dane te zestawiono w tabeli 1. Przeprowadzona analiza zebranego materiału wykazała, że konie mazurskie reprezentują: „typ konia wysoce kalibrowego o dość znacznym wyrównaniu grupy tak w odniesieniu do wielkości indeksów, jak i absolutnych wymiarów. Wyrównanie w stosunku do absolutnych wymiarów tym bardziej zwraca uwagę, że klacze pochodzą z różnych stadnin, a więc prawdopodobnie były rozmaicie wychowane i w rozmaitych środowiskach” [2].

W okresie dwudziestolecia (5 pokoleń koni) odmiana mazurska reprezentująca typ wszechstronnie użytkowy zaczęła ulegać pewnym zmianom. Złożyły się na nie m. in. takie przyczyny, jak:

Tabela 1

Porównanie średnich wymiarów absolutnych klaczy ze stadnin mazurskich z lat 1953 i 1973 (w cm)

Wyszczególnienie	Rzeczna		Liski		Kadyny		Płkity		Cała grupa	
	1953	1973	1953	1973	1953	1973	1953	1973	1953	1973
	(n=106)	(n=69)	(n=123)	(n=151)	(n=50)	(n=74)	(n=42)	(n=70)	(n=339)	(n=363)
Wysokość w kłębie	158,0	162,9	159,2	162,5	164,5	164,6	156,5	161,0	159,3	162,7
Przedział ufności	0,30	0,64	0,30	0,53	0,50	0,75	0,30	0,87	0,30	0,30
Odchylenie standardowe		2,63		3,29		3,22		3,61		
Długość skośna tułowia	165,2	168,6	162,5	166,8	173,1	174,8	162,1	167,0	165,0	168,8
Przedział ufności	0,40	1,29	0,40	0,73	0,70	1,34	0,60	1,28	0,30	0,30
Odchylenie standardowe		5,31		4,54		5,71		5,30		
Głębokość klatki piersiowej	73,9	74,9	75,9	74,7	80,1	79,0	72,5	77,0	75,4	76,0
Przedział ufności	0,21	2,29	0,19	0,42	0,32	0,64	0,35	0,57	0,16	0,16
Odchylenie standardowe		9,44		2,62		2,74		2,36		
Szerokość w barach	43,3	39,8	44,9	39,2	47,6	39,1	42,2	37,7	44,4	39,0
Przedział ufności	0,20	0,69	0,24	0,37	0,19	0,63	0,28	0,35	0,10	0,10
Odchylenie standardowe		2,83		2,31		2,69		1,45		
Szerokość w biodrach	54,8	53,1	55,5	55,6	57,9	54,2	53,9	53,8	55,4	54,5
Przedział ufności	0,23	0,57	0,19	0,42	0,25	0,59	0,36	0,52	0,13	0,13
Odchylenie standardowe		2,36		2,51		2,53		2,15		
Obwód klatki piersiowej	195,0	192,4	194,6	194,1	202,6	200,3	191,1	197,8	195,5	195,7
Przedział ufności	0,50	1,70	0,50	1,01	0,90	1,37	0,90	1,36	0,30	0,30
Odchylenie standardowe		7,03		6,29		5,86		5,63		
Obwód nadpęcia	20,4	20,5	20,4	20,8	21,5	21,6	20,3	21,1	20,5	20,9
Przedział ufności	0,05	0,30	0,04	0,10	0,09	0,16	0,09	0,60	0,03	0,03
Odchylenie standardowe		1,24		0,66		0,67		2,50		

- 1) rozwój mechanizacji i wypieranie konia z rolnictwa przez ciągnik,
 - 2) gwałtowny rozwój sportu jeździeckiego w kraju i za granicą,
- z czym wiąże się rozpowszechnienie tzw. konnej rekreacji.

W niniejszej pracy przedstawiono wyniki badań pokroju dzisiejszego konia mazurskiego, porównując go ze stanem sprzed 20 lat. Celem pracy jest pokazanie dorobku hodowli mazurskiej oraz przydatności tej rasy także w nowych warunkach gospodarczych.

MATERIAŁ I METODY

Materiały do niniejszej pracy zostały zebrane w czterech stadninach mazurskich: Rieczna, Kadyny, Liski i Plękity (15/VII-30 IX 1973 r.). Dane uzyskano z pomiarów klaczy, z dokumentacji hodowlanej prowadzonej w poszczególnych stadninach oraz na podstawie konsultacji przeprowadzonej z dyrektorami stadnin.

Zmierzono wszystkie etatowe klacze półkrwi^a (363 szt.) znajdujące się na terenie stadnin^b. Wszystkie pomiary wykonano z dokładnością do jednego centymetra z wyjątkiem pomiaru obwodu nadpęcia, którego dokładność wynosiła 0,5 centymetra. Na podstawie otrzymanych danych obliczono średnie wielkości dla poszczególnych stadnin oraz średnią dla wszystkich mierzonych klaczy. Przeprowadzone pomiary posłużyły również do obliczenia 5 podstawowych indeksów budowy. Indeksy obliczono dla każdej klaczy z osobna, a na podstawie tych danych wartości średnie dla wszystkich stadnin i średnią dla wszystkich klaczy. Obliczeń dokonano w Katedrze Matematyki Instytutu Geodezji i Zastosowań Matematycznych Akademii Rolniczej we Wrocławiu. Otrzymane wyniki zinterpretowano statystycznie za pomocą testu Dunkana. Rezultaty obliczeń porównano z analogicznymi wynikami z 1953 roku.

OMÓWIENIE WYNIKÓW I DYSKUSJA

W latach 1953-1973 poszczególne wymiary koni uległy wyraźnym zmianom.

Wysokość w kłębie (mierzona w najwyższym punkcie kłębu) zwiększyła się o 3,4 cm, co według Sasimowskiego [3] przekwalifikowało konia mazurskiego z grupy koni dużych (155-160 cm) do grupy koni bardzo dużych (powyżej 165 cm).

^a Zajęto się tylko matkami, gdyż są to konie o zakończonym rozwoju fizycznym, w pełni charakteryzujące typ i rasę oraz dlatego, że najdłużej pozostają w jednym środowisku (w stadninie).

^b W okresie zbierania materiałów nie wszystkie klacze były na terenie stadnin; część znajdowała się na zgrupowaniach treningowych, na zawodach sportowych itp. Poza tym nie udało się zmierzyć kilku klaczy będących na miejscu, ze względu na ich złośliwość. Braki te stanowią mały odsetek i występując losowo nie miały wpływu na wyniki.

Długość skośna tułowia (mierzona od guza barkowego do kulszowego) wzrosła o 3,8 cm. Jest to zjawisko korzystne, bo koń długi jest pożądany w każdym typie użytkowym pod warunkiem, że jest dobrze związany oraz ma prawidłową szerokość klatki piersiowej i zadu. U konia wierzchowego powinien być przy tym zachowany stosunek: długość przodu do długości grzbietu do długości zadu jak 1 : 1 : 1. Różnica pomiędzy długością a wysokością w kłębie wynosiła 6 cm, co jest charakterystyczne dla koni lekkich [3].

Głębokość klatki piersiowej (mierzona od najwyższego punktu kłębu do środka mostka) wzrosła o 0,6 cm, co powoduje zwiększenie jej pojemności, a więc daje więcej miejsca sercu i płucom do rozwoju i pracy. Ma to duże znaczenie u wszystkich użytkowych typów koni.

Szerokość w barkach (mierzona jako odległość guzów biodrowych) zmalała o 4,4 cm^c, co ma duże znaczenie pod względem przydatności do szybkiego biegu (szeroka pierś stwarzając opór powietrza przeszkadza w ruchu). Zwężenie piersi powoduje zmniejszenie się kołysania konia podczas ruchu, co jest szczególnie ważne u wierzchowca. Za wąską klatkę powoduje osłabienie przodu, słabe oparcie kończyn i złe układanie się uprzęży (podstawowe wady konia pociągowego). Dalsze zmniejszenie się szerokości w barkach nie byłoby korzystne, gdyż koń mazurski jest użytkowany wszechstronnie.

Szerokość w biodrach (mierzona jako odległość guzów biodrowych) zmalała o 0,9 cm. Wskazuje to na wyszlachetnienie typu.

Obwód klatki piersiowej (mierzony taśmą w linii poprzęgu) nie uległ wyraźnej zmianie (0,24 cm). Według Sasimowskiego [3] wymiar ten powinien być większy od wymiaru wysokości w kłębie o 20-25 cm u koni lekkich, natomiast u koni ciężkich różnica ta powinna wynosić co najmniej 25 cm. W wymiarach dotyczących koni mazurskich wynosi ona 33 cm, a powinna mieścić się w granicach 24-26 cm, gdyż są to konie typu wszechstronnego. Nadwyżka ta może jednak częściowo wynikać z ciążarności niektórych klaczy^d.

Obwód nadpęcia (mierzony taśmą w najcieńszym miejscu nadpęcia) wzrósł o 0,4 cm i według Sasimowskiego [3] należy zaliczyć go do dużych. Stanowi on $\frac{1}{8}$ wymiaru wysokości w kłębie, co jest charakterystyczne dla koni lekkich.

Na podstawie dokonanych pomiarów można stwierdzić, że koń mazurski w ciągu ostatnich 20 lat zmienił się w kierunku zwiększenia wzro-

^c Tak znaczna różnica powstała zapewne wskutek różnych sposobów wykonywania wyżej wymienionego pomiaru. Można mierzyć szerokość przodu w najszerszym miejscu (między kośćmi łopatki) lub jako odległość guzów barkowych od siebie. Przy tym drugim sposobie (zastosowanym w niniejszej pracy) pomiar zmniejsza się o 2-3 cm.

^d Nie znaleziono w literaturze opracowania traktującego o zmianie wymiarów klaczy spowodowanych ciążą.

stu i wysmuklenia sylwetki oraz, że jego wszechstronny typ użytkowy został utrzymany przy zwiększonej liczbie cech konia wierzchowego zamiast dawnego nasilenia cech typu zaprzęgowego. Na uwagę zasługuje fakt, że we wszystkich stadninach poszczególne wymiary wzrastały w odniesieniu do 1953 r., a w Kadynach malały. Spowodowane to zostało różnicą materiału wyjściowego tych stadnin. W Kadynach było początkowo dużo masywnych klaczy hanowerskich, które kryto dużo lżejszymi ogierami mazurskimi, co właśnie spowodowało zmniejszanie się wymiarów. W pozostałych stadninach na drodze doboru i selekcji uzyskano natomiast zwiększenie poszczególnych wymiarów, co doprowadziło do większego wyrównania typu. W tabeli 1 przedstawiono porównanie pięciu podstawowych indeksów budowy.

Indeks eurysomii zmniejszył się o 2,4⁰/o i jego wartość (116) stawia konia mazurskiego na dolnym pograniczu koni ciężkich (lekkie 105-114⁰/o, ciężkie powyżej 115⁰/o). W tym przypadku również można by sądzić, że tak „wysoka eurysomia” została spowodowana zaawansowaną ciążą niektórych klaczy.

Indeks formatu (104⁰/o) nie uległ dużej zmianie (wzrósł o 0,4⁰/o) i zalicza on konia mazurskiego do typu lekkiego (104-108⁰/o).

Indeks głębokości zmniejszył się o 0,6⁰/o, a jego wielkość 46,7 mieści się w standardzie koni lekkich (46-48⁰/o). Indeks ten u wszystkich typów powinien być jak największy i jego dalsze zmniejszanie się nie jest zjawiskiem pożądanym.

Indeks obwodu klatki piersiowej (120,3⁰/o) zmniejszył się o 2,4⁰/o. Według standardów [3, 4] należałoby zaliczyć konia mazurskiego do koni pospieszno-roboczych. Prawdopodobnie miała wpływ na tę zmianę ciężarność niektórych klaczy. Standardy podawane przez Sasimowskiego i Zwolińskiego wynoszą: 108-115⁰/o — konie lekkie, 120⁰/o — konie pospieszno-robocze, 125-130⁰/o — konie ciężkie.

Indeks kościstości (13,2⁰/o) zwiększył się o 0,3⁰/o. Jest to zjawisko korzystne, mówiące między innymi o poprawie środowiska hodowlanego (żywienie z uwzględnieniem związków mineralnych) dające mocny kościec, czyli możliwość większego wysiłku. Dla porównania standardy indeksu kościstości dla poszczególnych typów wynoszą [3, 4]:

typ lekki	— 12 ⁰ /o,
typ kombinowany	— 12,5 ⁰ /o,
typ ciężki	— 14 ⁰ /o.

Na podstawie indeksów można stwierdzić, że koń mazurski został podwyższony i „obsuszony”, lecz nie wydelikacowany. Reprezentuje on typ konia wszechstronnego, który przy obecnym kierunku rozwoju rolnictwa będzie spełniał stawiane mu wymagania.

Przy porównywaniu pomiarów, a zwłaszcza indeksów, z odpowiada-

Tabela 2

Indeksy klaczy mazurskich

Wyszczególnienie	Eurysomia	Format	Głębokość klatki	Kościstość	Obwód klatki
1973 r.					
Rzeczna (<i>n</i> = 69)					
Średnio	114,2	103,4	46,7	12,5	118,1
Przedział ufności	0,01	0,35	0,01	0,04	0,01
Odchylenie standardowe	0,05	1,43	0,05	0,18	0,04
Liski (<i>n</i> = 151)					
Średnio	116,4	102,7	45,9	12,8	119,5
Przedział ufności	0,01	0,00	0,00	0,00	0,01
Odchylenie standardowe	0,04	0,02	0,01	0,00	0,04
Kadyny (<i>n</i> = 74)					
Średnio	114,7	106,2	48,0	12,9	121,7
Przedział ufności	0,01	0,01	0,00	0,00	0,01
Odchylenie standardowe	0,04	0,03	0,02	0,00	0,03
Płękity (<i>n</i> = 70)					
Średnio	118,5	103,7	47,8	13,1	122,9
Przedział ufności	0,01	0,01	0,00	0,00	0,01
Odchylenie standardowe	0,04	0,03	0,01	0,01	0,03
Cała grupa (<i>n</i> = 363)					
Średnio	116,0	104,0	46,7	12,8	120,3
1953 r.					
Średnio	118,4	103,6	47,3	12,9	122,7

jącymi im standardami zwraca uwagę fakt, że niektóre indeksy zaliczają konia mazurskiego do typu ciężkiego (eurysomii, kościstości), niektóre do wszechstronnego (obwodu), a inne do typu lekkiego (formatu, głębokości). Należałoby więc zastanowić się nad przydatnością podawanych standardów dla wszystkich dzisiejszych typów koni.

Oprócz porównania stanu hodowli z 1953 r. ze stanem obecnym w niniejszej pracy zajęto się także statystycznym porównaniem poszczególnych stadnin między sobą. Porównanie to obejmuje tylko 1973 r., gdyż dla 1953 r. brak jest odpowiednich danych. Wyniki tego porównania przedstawiono w tabeli 2.

Najbardziej podobne są do siebie pod względem pokrojowym klacze w Liskach i w Rzecznej. Uzasadnić to można tym, że przy zakładaniu wymienionych stadnin skierowywano do nich najlepsze klacze, typowe pod względem rasowym, a więc stanowiące wyrównany materiał. Potwierdzeniem tego będzie dalsza analiza wartości zawartych w tabeli 2, która wykazuje, że zarówno klacze z Rzecznej, jak i z Lisek podobne do siebie, bardzo różnią się od klaczy z pozostałych stadnin. Pewne podobieństwa między materiałem z SK Liski i SK Płękity oraz między pogłowiem z Kadyn i Płękity można wytłumaczyć wymianami klaczy między tymi stadninami oraz używaniem tych samych ogierów.

Reasumując można stwierdzić że:

1) klacze z Rzeczej i Lisek wykazują duże podobieństwo w pokroju (różnica istotna występuje tylko w długości skośnej tułowia, a wysoko istotna w szerokości w biodrach),

2) klacze z Plękit różnią się od klaczy z Kadyn tylko pod względem czterech wymiarów (wysokość w kłębie, długość skośna tułowia, głębokość klatki piersiowej i szerokość w barkach),

3) z wyjątkiem materiału liskowskiego i rzeczniańskiego pozostałe stadniny mają materiał wysoko istotnie różniący się od siebie.

WNIOSKI

1. Koń mazurski reprezentujący w latach powojennych typ wszechstronny z wyraźnymi cechami konia zaprzęgowego pozostał w tym typie, lecz zamiast cech zaprzęgowych nasiliły się cechy kierunku wierzchowego. Odpowiada to jego roli w obecnej sytuacji gospodarczo-społecznej kraju.

2. Swoisty i podobny typ konia mają Rieczna i Liski, natomiast pozostałe stadniny znacznie się różnią.

3. Biorąc pod uwagę wysoko istotne różnice między materiałem z rozpatrywanych stadnin należy zastanowić się nad ukierunkowaniem pracy hodowlanej w poszczególnych stadninach, a zwłaszcza nad przydziałem odpowiednich reproduktorów.

4. Po porównaniu wyników indeksów obliczonych w niniejszej pracy ze standardami podawanymi przez Sasimowskiego i Zwolińskiego wydaje się celowe przeanalizowanie przydatności tych standardów dla dzisiejszego stanu hodowli i ewentualne uaktualnienie ich.

LITERATURA

1. Grodzicki S., Pacyński J.: Stadnina koni Liski. PWRiL, Warszawa 1966.
2. Praca zbiorowa: Koń mazurski. Instytut Zootechniki, Kraków 1959.
3. Sasimowski E.: Przewodnik do ćwiczeń z hodowli i użytkowanie koni. WSR, Lublin 1970.
4. Zwoliński J.: Hodowla koni. PWRiL, Warszawa 1971.

Ганна Граевска-Гоушка, Зыгмунт Собчак

ФОРМИРОВАНИЕ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ТЕЛОСЛОЖЕНИЯ МАЗУРСКОЙ ЛОШАДИ В ПОСЛЕВОЕННЫЕ ГОДЫ

Резюме

Анализировали 363 кобыл-матерей находящихся в конных заводах региона Мазур (Лиски — 151 голова, Кадыны — 74 головы, Пленкиты — 70 голов, Жечна — 60 голов). Проводились следующие измерения: высоты в холке, на-

клонной длины туловища, глубины в груди, плечевой и бедренной ширины, охвата груди и охвата пясти. На базе длины измерений были вычислены показатели телосложения, формы, глубины и охвата груди и костистости. Полученные результаты использовывали для сравнения отдельных конных заводов, а также для определения изменений происшедших в показателях телосложения мазурских лошадей в период последнего двадцатилетия. Аналогичные данные для 1953 года были заимствованы из коллективного труда „Мазурская лошадь” (Институт зоотехнии в Кракове, 1959 г.). Статистическая обработка результатов выявила высокую существенность различий показателей телосложения в исследуемом материале, с чем связано формирование специфических типов лошадей в отдельных мазурских конных заводах. По отношению к 1953 г. были отмечены изменения телосложения мазурских лошадей в направлении верхового типа вместо прежних интенсивно проявляющихся признаков упряжной лошади.

Hanna Grajewska-Houszka, Zygmunt Sobczak

THE FORMATION OF THE MAZURY HORSE CONSTITUTION IN THE POST-WAR PERIOD

Summary

In the present work 363 mares from the Mazury studs were tested (Liski — 151, Kadyny — 74, Plękity — 70 and Rieczna — 69 heads). The following measurements were carried out: height at withers, oblique length of trunk, depth of chest, width at shoulders, width at hips, chest girth and cannon circumference. On the basis of the measurement data the following indices were calculated: constitution, massiveness, depth and circumference of chest and boniness. The results obtained were used for the comparison of particular studs with one another and for estimation of changes in the period of the last two decades. Analogical data for 1953 were based on the collective work „Mazurian Horse” („Koń Mazurski” — Institute for Zootechnics, Cracov 1959). The statistical elaboration of the results has proved highly significant differences in constitution of the horses tested, what is connected with the formation of specific types of horses in particular Mazurian studs. As compared with the year 1953, there occurred some changes in constitution of the horses towards the saddle type instead of the former draught one.